

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

“BEYNƏLXALQ TİCARƏTİN TƏŞKİLİ VƏ TEXNOLOGİYASI”

fənninin

P R O Q R A M I

BAKI – 2013

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

“BEYNƏLXALQ TİCARƏTİN TƏŞKİLİ VƏ TEXNOLOGİYASI”

fənninin

P R O Q R A M I

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin
elmi-metodiki şurasının “İqtisadiyyat” bölməsinin
05.05.2004-cü il tarixli iclasının qərarı ilə
təsdiq edilmişdir (protokol No.19)

BAKI – 2013

Tərtib edənlər:

Əməkdar elm xadimi, iqtisad elmləri doktoru,

prof. A. Ş. Şəkərəliyev,

İqtisad elmləri namizədi N. İ. Muradov.

İqtisad elmləri namizədi Z.A.Şəkərəliyeva

Rəyçilər:

İqtisad elmləri doktoru, prof. Ü.Q.Əliyev

İqtisad elmləri namizədi, dos. A. A. Qurbanzadə.

Redaktor:

İqtisad elmləri doktoru, prof. A. Ş. Şəkərəliyev.

İZAHAT VƏRƏQİ

Beynəlxalq ticarətin beynəlxalq iqtisadi münasibətlərdə payı 80%-dən çoxdur. Xarici mallar, daxildə istehsal olunmuş mallarla birlikdə, biri digərini tamamlayaraq, bizim ən müxtəlif ehtiyaclarımızı ödəyirlər. Ölkələr, xarici ticarətə qoşularaq, özlərinin malik olduqları üstünlükləri reallaşdırırlar. Beləliklə, beynəlxalq ticarətdən tək bir tərəf deyil, bu ticarətdə iştirak edən bütün tərəflər qazanır. Məhz buna görə də, beynəlxalq ticarət tarix boyu artan trendlə inkişaf etmişdir. Dünya təsərrüfatının qloballaşması ilə, beynəlxalq ticarət daha da aktuallaşmış, həyatımızın tərkib hissəsinə çevrilmişdir.

Beynəlxalq ticarətin təşkilinin texnologiyaları qədim dövrlərdən başlayaraq, uzun bir təkamül yolu keçmiş, müasir dövrdə xüsusi biliklər və bacarıqlar tələb edən sahəyə çevrilmişdir. Günümüzdə beynəlxalq ticarəti düzgün təşkil edə bilmək üçün onun texnologiyalarına sahib olmaq lazımdır. “Texnologiya”, yunan dilindən “texno” – incəsənət, ustalığ, bacarıq və “loqos” – fikir, düşüncə kimi tərcümə olunur.

“Beynəlxalq ticarətin təşkili texnologiyaları” fənninin tədris olunmasında əsas məqsəd, beynəlxalq ticarətin təşkilinin üsullarını – xarici bazarların tədqiqatı, tərəf müqabilinin tapılması, müqavilələrin bağlanması, malların göndərilməsi, ödənişlərin yerinə yetirilməsi, risklərin idarə olunması, satışöncəsi və satışsonrası tədbirlərin həyata keçirilməsi yollarını öyrənməkdir.

Mövzular üzrə saat bölgüsü

Cəmi - 60 saat.

O cümlədən:

mühazirə - 30 saat,

məşğələ - 30 saat.

№	Mövzunun adı	O cümlədən		Cəmi (saatla)
		Mühazirə	Seminar	
1.	“Beynəlxalq ticarətin təşkili və texnologiyası” fənninin predmeti	2	2	4
2.	Beynəlxalq ticarətin beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin formalaşmasında rolu	2	2	4
3.	Beynəlxalq ticarətin nəzəri əsasları	2	2	4
4.	Ölkənin rəqabət üstünlükləri və klasterləşmə	2	2	4
5.	Beynəlxalq ticarətin tənzimlənmə mexanizmi	2	2	4
6.	Beynəlxalq ticarətin hesablaşmaları kreditləşmənin valyuta-maliyyə ödəniş şərtləri	2	2	4
7.	Malların nəql olunması və sığortalanması şərtləri	2	2	4
8.	Beynəlxalq bazarda marketinq fəaliyyəti və reklam	2	2	4
9.	Beynəlxalq birjalar və elektron ticarət Xarici ticarətdə qiymətəmələgəlmə mexanizmi və qiymətqoyma	2	2	4
11.	Xarici ticarət müqavilələri və onların əsas növləri	2	2	4
12.	Əmtəələrlə beynəlxalq ticarətin təşkili	2	2	4

13.	Xam neft və neft məhsulları ilə beynəlxalq ticarətin xüsusiyyətləri	2	2	4
14.	Beynəlxalq ticarət və beynəlxalq turizm.	2	2	4
15.	Xidmətlərlə və intellektual mülkiyyətlə beynəlxalq ticarətin xüsusiyyətləri	2	2	4
CƏMİ		30	30	60

Mövzular üzrə proqram

Mövzu 1. “Beynəlxalq ticarətin təşkili və texnologiyası” fənninin predmeti

“Beynəlxalq ticarətin təşkili və texnologiyası” fənninin predmeti və əsas vəzifələri. Fənnin digər iqtisadi fənnlərlə qarşılıqlı əlaqəsi. Fənnin ümum nəzəri və metodoloji bazası. Beynəlxalq ticarətin BİM-də yeri və rolu. Beynəlxalq ticarətin milli iqtisadiyyatının formalaşması, dünya ölkələrinin iqtisadi inteqrasiya proseslərində rolu və əhəmiyyəti. “Beynəlxalq ticarətin təşkili və texnologiyası” fənninin strukturu. “Beynəlxalq ticarətin təşkili və texnologiyası” fənninin tədrisinin xüsusiyyətləri.

Mövzu 2. Beynəlxalq ticarətin beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin formalaşmasında rolu

BİM və dünya təsərrüfat əlaqələri sistemi şirkətlərin iqtisadi münasibətlərinin formalaşmasının müxtəlifliyi. Əmtəə və xidmətlərlə beynəlxalq ticarət. Əmək resurslarının beynəlxalq miqrasiyası. Beynəlxalq valyuta-kredit münasibətləri. Kapitalın beynəlxalq hərəkəti. İnformasiya və texnologiyaların beynəlxalq mübadiləsi. Beynəlxalq kooperasiya. Beynəlxalq ticarətin əmtəə strukturu. Beynəlxalq ticarətin coğrafi strukturu. “Böyük yeddilik” ölkələri. Sürətlə inkişaf edən milli bazarlar.

Mövzu 3. Beynəlxalq ticarətin nəzəri əsasları

Xarici ticarət, beynəlxalq ticarət və dünya ticarəti anlayışları. Merkantilizm nəzəriyyəsi. A. Smit və mütləq üstünlüklər nəzəriyyəsi. D. Rikardo və müqayisəli üstünlüklər nəzəriyyəsi. Üstünlüklər

nəzəriyyələri və müasir iqtisadiyyat. Hekşer-Olin teoremi. Leontyev paradoksu. Holland xəstəliyi. Rıbçinski teoremi. Beynəlxalq ticarətdə tarazlıq modelləri. Differensiallaşmış əmtəələrlə ticarət nəzəriyyəsi. Kəşişən tələb nəzəriyyəsi. Ən yeni ticarət nəzəriyyələri. Qloballaşma prosesi və neoklassizmin böhranı.

Mövzu 4. Ölkənin rəqabət üstünlükləri və klasterləşmə

Rəqabət anlayışı və onun nəzəri əsasları. Beynəlxalq ticarətdə rəqabətin yeri və rolu. Firmaların rəqabət üstünlükləri. Ədalətli rəqabət. Haqsız rəqabət. Ölkələrin rəqabət üstünlükləri. Maykl Porterin “rəqabət rombu”. Amillərin şəraiti. Əmtə və xidmətlərə tələb şəraiti. Ölkələrin firmalarının strategiyası, onların strukturu və rəqabəti. Ölkədə mövcud olan qohum və yaxın sahələrin xarakteri. Azərbaycanın rəqabət üstünlükləri və ixrac mallarının diversifikasiyası. Klasterləşdirmə.

Mövzu 5. Beynəlxalq ticarətin tənzimlənmə mexanizmi

Beynəlxalq ticarət və beynəlxalq iqtisadi inteqrasiya. Azərbaycanın beynəlxalq iqtisadi inteqrasiya iştirakı. Azərbaycanın xarici ticarətinin strukturu. Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrinin coğrafi quruluşu. Azərbaycanda idxal və ixracın strukturu. Xarici ticarətin dövlət tənzimlənməsi. Tarif tənzimləmə vasitələri. Qeyri-tarif tənzimləmə vasitələri. Azərbaycan Respublikasında ixracın stimullaşdırılması. İdxal-ixrac əməliyyatlarında ƏDV və aksizlərin tətbiqi qaydaları. İkitərəfli dövlətlərarası müqavilələr. Regional təşkilatlar. Qlobal təşkilatlar. Ümumdünya Ticarət Təşkilatı (ÜTT). Ticarət və İnkişaf üzrə BMT Konfransı (UNCTAD). Beynəlxalq Ticarət Hüququ üzrə BMT Komissiyası (UNISTRAL). Beynəlxalq Ticarət Palatası. İkinci qrup qlobal təşkilatlar. ÜTT və Azərbaycanın xarici ticarət siyasəti. Beynəlxalq bazarda Azərbaycan mallarına tətbiq olunan preferensiyalar. Beynəlxalq ticarətin tənzimlənməsinin valyuta-kredit alətləri.

Beynəlxalq ticarətin tənzimlənməsində beynəlxalq və milli qanunvericilik.

Mövzu 6. Beynəlxalq ticarətin hesablaşmaları kreditləşmənin valyuta-maliyyə ödəniş şərtləri

Beynəlxalq ticarətin hesablaşmalarının mahiyyəti və formaları. Beynəlxalq ticarətin hesablaşmaları, kreditləşməsinin valyuta-maliyyə ödəniş şərtləri. Beynəlxalq ticarət əməliyyatlarının maliyyələşdirilməsi. Maliyyələşdirmə mənbələri. Beynəlxalq ticarətdə kreditin əhəmiyyəti. Beynəlxalq ticarətin kreditləşdirilməsinin valyuta-maliyyə və ödəniş şərtləri. Beynəlxalq valyuta münasibətləri. Milli və beynəlxalq valyuta sistemləri. Bretton-Vuds valyuta sistemi. Yamayka valyuta sistemi. Uçot dərəcələri. Əsas maliyyə alətləri. Törəmə maliyyə alətləri. Dünya derivativ bazarı. Beynəlxalq hesablaşmaların formaları. Sərbəst dönərli valyuta. Aksept. Adi və sənədləşdirilmiş inkasso. Sənədləşdirilmiş akkreditiv. Barter əməliyyatları. Konsiqnasiya. Veksellər və çeklərlə hesablaşma. Beynəlxalq SWIFT sistemi. IBAN kodu. Beynəlxalq ticarətin kreditləşməsi, onun əsas spesifik formaları. Azərbaycanda xarici ticarətin maliyyələşdirilməsi mənbələri. Dövlət təminatı. Bank təminatı.

Mövzu 7. Malların nəql olunması və sığortalanması şərtləri

Dünya bazarında nəqliyyat xidmətinin təşkili. Beynəlxalq ticarətdə istifadə edilən əsas nəqliyyat xidmətinin təşkili. Beynəlxalq ticarətdə istifadə edilən əsas nəqliyyat növləri və onlardan istifadə mexanizmi. Dünya nəqliyyat sistemi. Dünya yük dövriyyəsi. Dünya yükdaşımalarının əsas xüsusiyyətləri. Dünya nəqliyyatının sərnişin dövriyyəsi. Beynəlxalq yükdaşımalarda ticari terminlər toplusu “İnkoterms 2010”. Bütün nəqliyyat növlərinə tətbiq olunan qaydalar.

Dəniz nəqliyyatına tətbiq olunan qaydalar. Beynəlxalq TIR konvensiyası. Dəyər, sığorta və fraxt. Daşıma və sığorta haqqı.

Mövzu 8. Beynəlxalq bazarda marketinq fəaliyyəti və reklam

Beynəlxalq marketinqin mahiyyəti, konsesiyaları və prinspləri. Əhalinin alıcılıq qabiliyyəti və tələb. Etiyacların təsnifləndirilməsi. Beynəlxalq marketinq fəaliyyətinin əsas vəzifələri. Beynəlxalq marketinqin əsas funksiyaları. Beynəlxalq marketinqin əsas prinsipləri. Bazarın segmentləşdirilməsi. Segmentlərarası və segmentdaxili konyunktur. Bazarda tələb və təklifin qiymətləndirilməsi. Bazar tutumu anlayışı. Bazar tutumunun hesablanması. Bazar potensialı. Satış potensialı. Satış həcmi. Əlçatan, faktiki və potensial bazar. Beynəlxalq ticarətdə reklam. Beynəlxalq reklamın ölkənin idxal-ixrac əməliyyatlarına və milli iqtisadiyyatının inkişafına təsiri.

Mövzu 9. Beynəlxalq birjalar və elektron ticarət

Birjanın quruluşu və strukturu. Beynəlxalq birja dövriyyəsində mallar. Kənd təsərrüfatı və meşə malları. Sənaye xammalı və yarımfabrikatlar. Beynəlxalq fond birjalari. Valyuta və valyuta fyuçersləri və indeksləri. Maliyyə vasitələri. Birja investorları və treyderlər. Birja vasitəçiləri: maklerlər və brokerlər. Birja ticarətinin növləri: spot, real malla, müddətli, fyuçers və forvard sövdələşmələri. Elektron ticarətin əsas formaları. Elektron birja sövdələşmələri. Dünyanın iri əmtəə, xammal və fond birjalarının beynəlxalq informasiya fəaliyyəti.

Mövzu 10. Xarici ticarətdə qiymətəmələgəlmə mexanizmi və qiymətqoyma

Beynəlxalq ticarətdə qiymətin formalaşması xüsusiyyətləri və prinsipləri. Beynəlxalq ticarətdə qiymətin formalaşma xüsusiyyətləri və prinsipləri. Beynəlxalq ticarətdə qiymətlərin müəyyənləşdirilməsi metodları. Tarazlıq qiyməti. Tələbin dəyişməsi ilə qiymətlərdə və bazar həcmində baş verən dəyişikliklər. Təklifin dəyişməsi ilə qiymətlərdə və bazar həcmində baş verən dəyişikliklər. Bazarda defisit. Bazarda izafi mal kütləsi. Tələbin qiymət elastikliyi və məcmu gəlir. Bazararın makroiqtisadi təhlili. Dünya bazar konyunkturunun indikatorları. Dou-Cons indeksi. Mikroiqtisadi təhlil. PEST-analiz. SWOT-analiz. Azərbaycanın xarici ticarətində qiymət siyasəti.

Mövzu 11. Xarici ticarət müqavilələri və onların əsas növləri

"Beynəlxalq alqı-satqı kontraktları haqqında" Vyana konvensiyası. Birbaşa və dolaylı müqavilələr. Brokerlər. Komisionerlər. Konsiqnatorlar. Distribyutorlar. "Nümunəvi" kontraktlar. Alqı-satqı kontraktın təxmini strukturu. Preambula. Kontraktın predmeti. Miqdar. Keyfiyyət. Malın çatdırılma müddəti və tarixi. Qiymət və kontraktın ümumi məbləği. Ödəmə. Qablaşdırma və markalama. Cərimə sanksiyaları. Sığortalama. Fors-major. Arbitraj. Müqavilə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsini təmin edən şərtlər və sanksiyalar. Sanksiyaların növləri. Kontraktların arbitraj şərtləri. Kontraktın nəqliyyat şərtləri. Kontraktın müddətinin uzadılması qaydaları.

Mövzu 12. Əmtəələrlə beynəlxalq ticarətin təşkili

Əmtəələr üzrə beynəlxalq ticarətin mahiyyəti. Əmtəələr üzrə beynəlxalq ticarətin göstəricilər sistemi. Əmtəələr üzrə beynəlxalq ticarətin göstəricilər sistemi. Əmtəələr üzrə beynəlxalq ticarətin həcm

göstəriciləri, beynəlxalq ticarətin struktur meyarları üzrə göstəriciləri və dinamikası. Beynəlxalq ticarətin əsas formaları: ixrac, idxal, təkrar ixrac və təkrar idxal. Elmi-texniki məhsullar üzrə beynəlxalq ticarət. “Malların təsviri və kodlaşdırılmasına dair harmonikləşdirilmiş sistem nomenklaturası” (HSN). Harmonik sistem haqqında Beynəlxalq Konvensiya. Malların harmonik sistemdə təsviri və kodlaşdırılması. Ümumiləşdirilmiş Preferensiyalar Sistemi (GSP). Dünya xammal bazarının konyunkturu. Aqrar məhsullarla beynəlxalq ticarət. Dünya sənaye malları bazarı.

Mövzu 13. Xam neft və neft məhsulları ilə beynəlxalq ticarətin xüsusiyyətləri

Dünya sənayesinin strukturu. Hasilat və emaledici sənaye. Dünya sənayesində xam neft məhsullarının oynadığı rol. Ən mühüm neft məhsulları istehsalı və satışının dinamikası. Neft zəncirinin mərhələləri. Əsas neft məhsulları. Şerti yanacaq vahidi. Dünya üzrə yanacaq daşıyıcılarına olan ilkin tələbat. Dünya üzrə ümumi yanacağa olan tələbatın balansı. Dünyanın ən vacib neft yataqları. Neft Azərbaycanın əsas strateji resursudur. “Əsrin Müqaviləsi”. Xam neft və neft məhsullarının nəqliyyat şərtləri. Dünya neft bazarının konyunkturu. OPEK ölkələri və dünya bazarında qiymət siyasəti. Enerji böhranı və beynəlxalq iqtisadi münasibətdə yeni meyllər. Yeni enerji mənbələrindən istifadə perspektivləri.

Mövzu 14. Beynəlxalq ticarət və beynəlxalq turizm.

Beynəlxalq ticarətdə beynəlxalq turizmin yeri və rolu. Beynəlxalq turizm xidmətləri. Beynəlxalq turizmin təsnifləndirilməsi. Turizm xidmətləri əmtəə kimi. Turizm xidmətlərinin idxalı və ixracı. Beynəlxalq turizm bazarı. Beynəlxalq turizm biznesinin təşkili. Turizmin formaları. Turizmdə servis xidmətlərinin təşkili. Turizm

gəlirləri. Azərbaycanda turizmin inkişafının dinamikası və perspektivləri. Beynəlxalq turizmdə informasiya texnologiyalarından istifadə. Turist nəqliyyatının informasiya sistemi.

Mövzu 15. Xidmətlərlə və intellektual mülkiyyətlə beynəlxalq ticarətin xüsusiyyətləri

Beynəlxalq bazar iştirakşılmasına göstərilən xidmətlərin növləri və onun satış əməliyyatlarının sürətlənməsinə təsiri. İnformasiya xidməti anlayışı. Xidmətlərlə ticarət üzrə baş saziş (GATS). Ticarət edilə bilən xidmətlərin təsnifatı. Alıcının mobilliyi. Satıcının mobilliyi. Satıcının və alıcının eyni zamanda mobil olması. Xidmətin mobil olması. Xidmətlərlə dünya ticarətinin əsas inkişaf meylləri. İntellektual mülkiyyət anlayışı. İntellektual mülkiyyət hüquqlarının ticarət aspektləri üzrə saziş (TRIPS). Lisenziya anlayışı. Lisenziya obyektləri. Lisenziya müqavilələrinin özəllikləri. İntellektual fəaliyyətin strukturu. Əsas elektron mənbələr və onlardan intellektual fəaliyyətdə istifadə. Azərbaycan Respublikası ərazisində itellektual mülkiyyət hüquqlarının mühafizəsi.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitutsiyası. Bakı. “Qanun”. 1995.
2. Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsi. Bakı. “Qanun”. 2011.
3. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi. Bakı. “Hüquq ədəbiyyatı” 2010.
4. “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
5. Azərbaycan Respublikasının xarici iqtisadi əlaqələrinin dövlət tənzimlənməsinə dair 2000-2013-cü illərdə qəbul edilmiş qanunverici aktlar və onların həyata keçirilmə mexanizmlərinə dair sərəncamlar, qaydalar və göstərişlər.
6. A. Şəkərəliyev, C. Nuriyev, A. Əliyev. Gömrük işinin təşkili və idarə edilməsi. Bakı. “Qanun”. 2003.
7. A. Şəkərəliyev, Z. Şəkərəliyeva. Xarici iqtisadi fəaliyyətin gömrük-tarif tənzimlənməsi. Bakı. “Qanun”. 2006.
8. A. Şəkərəliyev. Dövlətin iqtisadi siyasəti, dayanıqlı və davamlı inkişafın təntənəsi. Bakı. 2011.
9. A. Orucov. C. Kərimov. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər. Bakı. “Nurlan”. 2003.
10. V. Truxaçev, U. Lyakuşeva. Beynəlxalq ticarət. Dərs vəsaiti (tərcümə)
Bakı. 2012.
11. O. Матвеева. Организация и технология внешнеэкономических операций. Москва. “Маркетинг”. 2000.

12. В. Колесов, М. Кулаков. Международная экономика. Москва. МГУ. 2004.
13. В. Фомичев. Международная торговля. Москва. 1998.
14. М. Портер. Международная конкуренция. Москва. 1993.
15. Я. Ромберг. Комментарии к “Инкотермс”. Москва. 1995.
16. Р.И.Хасбулатов “Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər”. Bakı, 2014
17. И. Устинов. Мировая торговля. Статистическо-аналитический справочник. Москва. “Экономика”. 2000.
18. Н. Мурадов. Всемирная бизнес-паутина: глобализация и конкуренция. Йошкар-Ола. “Стринг”. 2006.
19. www.wto.az internet resursu
20. www.customs.gov.az internet r